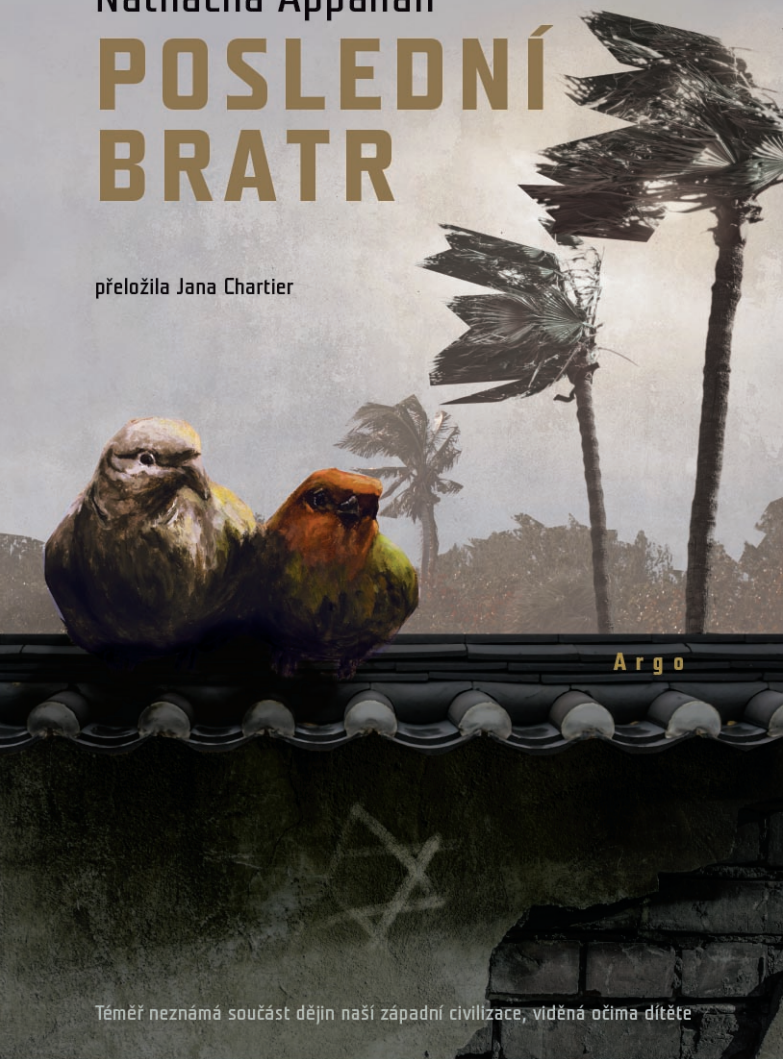

Nathacha Appanah

POSLEDNÍ BRATR

přeložila Jana Chartier

Argo

Téměř neznámá součást dějin naší západní civilizace, viděná očima dítěte

argo

Nathacha Appanah

POSLEDNÍ BRATR

přeložila Jana Chartier

argo

© Editions de l'Olivier, 2007

Published by arrangement with SAS Lester Literary Agency & Associates

Czech edition © Argo, 2022

Translation © Jana Chartier, 2022

ISBN 978-80-257-3823-8 (váz.)

ISBN 978-80-257-3952-5 (e-kniha)

Včera jsem znovu viděl Davida. Ležel jsem v posteli, hlavu jsem měl prázdnou, tělo lehké, jen mě trochu tížilo tady, mezi očima. Nevím, proč jsem otočil hlavu ke dveřím, David se přitom pohyboval úplně potichu, ano, úplně potichu, ne jako tehdy, kdy chodil a běhal vždycky tak nějak neohrabaně a mě pokaždé udivovalo, jak může to vyhublé tělo, nohy a paže dlouhé a tenké jako rákosy rostoucí podél řek a obličej ztrácející se pod jemnými vlasy lehounkými jako pěna na vlnách, pokaždé mě udivovalo, jak může tohle všechno dohromady, takovýhle celek složený z tak drobných, jemných a bezbranných jednotlivostí dělat při chůzi po zemi takový rámus.

Stál tam opřený o zárubeň. Byl velký, to mě překvapilo. Na sobě měl jednu z těch lněných košil, které už zdálky lákají svou hebkostí a lehkostí. Jeho póza byla nedbalá, nohy měl lehce překřížené, ruce v kapsách. Na vlasy mu částečně dopadalo světlo, kudrny se mu leskly. Cítil jsem, že je šťastný, že mě vidí, po všech těch letech. Usmál se na mě.

Možná právě v tu chvíli jsem si uvědomil, že se mi to zdá. Nevím, odkud se bere tohle náhlé vědomí, zajímalo by mě, proč do snu někdy takhle najednou vstupuje realita. Tentokrát bylo to nejasné tušení velmi nepříjemné a já se snažil přesvědčit sám sebe, že David tu je doopravdy, že prostě jen klidně a trpělivě čeká, až se probudím. Říkal jsem si, co kdybych ho trochu poškádlil, řekl mu něco jako, no, pěkně se naparuješ, pěkně se tu předvádíš, ale nedokázal jsem ze sebe vypravit ani hlásku. S nadlidským úsilím jsem rozevíral čelisti, snažil se, snažil, ale

marně, úplně mi vyschlo v krku, je neuvěřitelné, jak byl ten pocit skutečný, do úst otevřených dokořán mi proudil vzduch plnými doušky a celého mě uvnitř vysušil.

Vtom jsem ucítil, že se probouzím, a pomyslel jsem si, že jestli zůstanu klidně ležet, možná bude ten sen pokračovat. Ležel jsem dál, jen jsem zavřel ústa a dál se díval ke dveřím, ale ten smutek, který mi stoupal ze srdce, jsem zahnat nedokázal.

Přesně v okamžiku, kdy na mě ten zármutek dosedl, se David pohnul. Pružně odlepil rameno od zárubně, s rukama stále v kapsách, a udělal tři kroky. Počítal jsem je. Tři kroky. Byl velký, silný, dospělý a krásný, tak krásný. To už jsem věděl určitě, že to je sen a že s tím nic nezmůžu. Když jsem Davida viděl naposledy, bylo mu deset let. A teď tu stál přímo přede mnou. Vyzařovala z něj neuvěřitelná něha, cosi nepojmenovatelného, co jsem cítil jen v několika vzácných okamžicích svého života: když jsme žili na severu, já byl ještě kluk a měl jsem dva bratry, a potom v roce 1945, když jsme s Davidem strávili těch pár letních dní.

Ležel jsem v posteli a byla mi trochu hanba. Nebyl jsem právě postava ze snu. Od Davidových dob uplynulo už dlouhých šedesát let a já z nich teď, takhle rozplácnutý, cítil každyčkový den. Za celou tu dobu se mi o něm nezdálo ani jednou. Ani tenkrát, ze začátku, kdy jsem na něj myslel pořád, kdy mi chyběl tolik, že mi bylo do pláče a chtěl jsem umřít, ani tenkrát se mi ve snu nikdy neukázal. Kéž by byl přišel dřív, když jsem ještě býval tak trochu jako on, mladý a silný. I já jsem se kdysi dokázal takhle držet, hlavu pěkně zpřima, ruce v kapsách, záda rovná. I já se uměl naparovat, předvádět se.

Kdybych natáhl krk a trochu se přizvedl na loktech, viděl bych mu lépe do tváře, ale bál jsem se pohnout. Chtěl jsem, aby ten sen pokračoval dál, aby nekončil, přál jsem si, aby se ke mně David přiblížil sám od sebe. Počítal jsem: ještě dva kroky

a měl bych ho na dosah, na dohled. Konečně bych se mu mohl podívat do očí. Mohl bych se najednou vztyčit a přátelsky ho obejmout, sevřít ho v náručí, pěkně rychle, než se probudím, tak trochu ten sen zaskočit. Jestlipak má pořád zlomený ten přední zub, ten, který si naštlapl o zem, když jsem ho tenkrát upustil při hře na letadlo. Držel jsem ho nataženého ve vzduchu s rukama předpaženými, běžel s ním několik metrů a on výskal a smál se. Byl hrozně lehoučký, jenže já zakopl. Smál se dál, i když už ležel na zemi a já jsem si až potom všiml jeho rozbitého úsměvu, jeho zakrvácených rtů, a on se smál pořád dál. Hru na letadlo miloval, chtěl, abychom si hráli dál, na nějaký pláč mu nezbýval čas. Jinak by asi, vzhledem k tomu, co měl ve svých deseti letech za sebou, musel plakat od rána do večera.

Tvrdí se, že když se člověk blíží smrti, zdají se mu zvláštní sny. Mámě se dlouho zdálo, že vidí otce v hnědém obleku, byl přichystaný jít do práce a pobízel ji, pojď se mnou, potřebuju tě. Vždycky to v tom snu rázně odmítla, jak mi potom vyprávěla, se stopou strachu v hlase, ačkoli dokud byl otec naživu, nikdy mu toho moc neodmítla. Říkám si, jestli tu noc, kdy ve spánku zemřela, jestli tu noc prostě už neměla věčného odmítání dost, a tak se za ním vydala do krajiny stínů.

David ale nic neříkal, jen tam stál, na rozhraní stínů a světla, a klidně mě pozoroval. Prach zachycený v prvních záblescích dne mi trochu překvapivě připomínal třpytky. Vlastně to bylo příjemné, takový smutný, ale zároveň laskavý sen, v pokoji vládlo světlo šeríkové barvy a já si říkal, že teď by mě snadno dokázal uzvednout on. Už je ze mě vetřelý stařec a kdybychom si na letadlo hráli dnes a on mě nedopatřením upustil jako před více než šedesáti lety já jeho, mé tělo by se rozbilo o zem.

Najednou se mi už nechtělo čekat, natáhl jsem k němu ruku a pak bylo ráno, v ložnici nikdo, jen oslňující světlo, David byl tentam, sen se rozplynul a mně z peřin čouhala ruka, celá zdřevěnělá, a tváře jsem měl mokré od slz.

Po snídani jsem zavolal synovi. Požádal jsem ho, jestli by mě nemohl zavézt ke svatému Martinu, odpověděl samozřejmě, kdykoli, vyzvednu tě v poledne. Můj syn je svým vlastním pá-nem, nemá čas skoro na nic jiného než na práci, není ženatý, nemá děti, na procházky chodí málokdy a téměř nikdy neodpočívá. Ale na mě si v posledních letech udělá čas vždycky. Protože jsem starý, protože jsem jediný příbuzný, který mu ještě zbývá, a protože se bojí.

Dorazil přesně v poledne, já jsem byl přichystaný už dobrou hodinu. Jak člověk stárne, dělá všechno s velkým předstihem, protože má strach, že to nestihne, a potom se nudí, protože musí čekat na druhé. Oblékl jsem si černé kalhoty, modrou košili a lehké sako. Jako dřív jsem do vnitřní kapsy zasunul béžový hřebínek s hustými zuby a bílý, pečlivě složený kapesník. Vzal jsem s sebou také malou červenou krabičku, tu jsem svíral v ruce. S úsměvem jsem si pomyslel, že musím vypadat, jako bych se chystal vyslovit žádost o ruku. Byl bych si rád naleštil boty, ale tenhle úkon mě vyčerpává, sotva na něj pomyslím. Tak jsem si jen sedl a otřel si je co nejlépe z obou stran o koberec v obývacím pokoji, vydávalo to zvuk, který mě trochu uspával. Když jsem zaslechl před brankou vrčet motor synova auta, vstal jsem a čekal na něj opřený o hůl, jako v pozoru.

Je to nové auto, celé šedivé a lesklé. Šedá metalíza, jak syn pyšně upřesňuje. Nijak nekomentoval mé oblečení, pomohl mi do auta, zapnul mi bezpečnostní pás, trochu ho uvolnil, aby mě

neškrtil, hůl položil na zadní sedadlo, a pokaždé, když jsme se střetli očima, se na mě usmál tak zešíroka, až mu tváře vyjely k uším a oči se přimhouřily.

Chvilku mi vyprávěl o své práci, zabývá se informatikou, ale je těžké povídat si o počítačích s takovým dědkem, jako jsem já, který jim nerozumí ani za mák. Začal tedy mluvit o svých zaměstnancích, o mladých, kteří mu odejdou, jen co je zaučí, protože, jak říká, v téhle branži to takhle chodí, všechno je pořád v pohybu. Když jsem mu oznámil, že pojedeme na hřbitov svatého Martina, odpověděl dobře, tati, to není problém. Pravděpodobně ho nepřekvapilo, že chci jet na hřbitov. Většina mých přátel už umřela, patříme k těm, co měli těžký život plný práce, takže je logické, že odcházíme brzy, celí dolámaní, že už to chceme mít za sebou.

Potom pustil klasickou hudbu, zkontroloval, jestli jsou vytažená okénka, nastavil teplotu uvnitř auta na dvacet stupňů, ani jednou nepřekročil povolenou rychlost a vždycy, když musel trochu prudčeji zabrzdít, přede mě natáhl ochrannou ruku. Měl jsem chuť mu říct, ať se tolik nebojí, ani o mě, ani o sebe.

U svatého Martina jsme projeli prašnou písčitou cestou, která byla pokrytá tisíci miniaturními slupičkami ze starých akácií. Auto po ní nadskakovalo, takže jsem byl úplně bdělý. Už dlouho jsem věděl, že David leží tady na hřbitově spolu se všemi ostatními, kteří zemřeli vyčerpáním, na úplavici, na malárii, na tyfus, smutkem, šílenstvím. V těch prvních letech, kdy mě vzpomínky na něj neopouštěly ani na chvíli, jsem byl příliš mladý na to, abych sem zašel a postavil se tomu tváří v tvář. A potom jsem si stanovoval různá data, kdy to udělám – na své narozeniny, na výročí jeho smrti, na Nový rok, na Vánoce – ale nikdy jsem se sem nevydal. Zřejmě jsem na to neměl dost odvahy a upřímně řečeno, myslel jsem si, že už to nedokážu. Až dnes, protože se

mi o Davidovi zdálo, mi to přišlo snadné, samozřejmé, přestal jsem mít strach, přestal jsem být smutný.

Hřbitov je moc pěkně udržovaný. Obklopuje ho nízká zeď z červených cihel jako u anglických domů. Hroby označené Davidovou hvězdou jsou umístěné v řadách po deseti, obrácené ke kobaltově – můj syn by možná řekl metalicky – modrému moři. Kolem jsou stromy, takže se zdá, jako by ty hvězdy čekaly, až k nim sestoupí obloha. V devíti letech jsem si byl jistý, že si ze mě David střílí, když říká, že hvězda, kterou nosil kolem krku, se jmenuje stejně jako on. Naštvalo mě to. Myslíš si, že jsem pitomej, odpověděl jsem mu zvýšeným hlasem. Co jsem tehdy, v devíti letech, věděl o Židech a o Davidově hvězdě?

Syn mi pomohl vystoupit, podal mi hůl a dál už jsem šel sám. Na plátku u vchodu jsem si našel Davidův hrob. Syn se vrátil do auta, věděl jsem, že mě pozoruje, ale stejně jsem si vytáhl z kapsy hřebínek a učesal si šedou hřívu hustých vlasů, které s věkem nezesláblly ani neprořídly. Napřímil jsem se, zapnul si na saku první dva knoflíky, srovnal manžety na rukávech a vykročil. David leží na východě, po ránu musí na jeho hrob dopadat slunce jako na jeden z prvních. Šel jsem pomalu, snažil jsem se prodlužovat to čekání, stejně jako jsem se v noci snažil prodlužovat ten sen. Četl jsem si nápisy na hrobech, hlavou se mi honily obrazy, vzpomínky se vynořovaly s takovou intenzitou, že jsem tady na hrudi cítil jejich tíhu, před očima jsem měl jejich barvy, v ústech jejich chuť, až jsem musel zvolnit, zhluboka se nadechnout, polknout a zklidnit je.

A pak mi najednou, zničehonic, došel dech, myslel jsem, že jsem po těch šedesáti letech už připravený, myslel jsem, že se tomu už dokážu postavit, ach, Davide! Tak rád bych se pletl, tak moc bych si přál, aby to dopadlo jinak, tak moc bych chtěl, abych se na tohle nikdy nemusel dívat:

David Stein
1935–1945

Jeho hrob je stejný jako všechny kolem a já si smutně představuji jeho drobné dětské tělo a světlé vlasy v té velké jámě. Nikdy mu nebude víc než deset let. Znovu jsem přežil právě já a ptám se proč vlastně. Můj život byl obyčejný, nic výjimečného jsem nevykonal...

Klekl jsem si, zapraskalo mi v kostech, tělem mi projelo bolestivé píchnutí, ta zchátralost, kterou jsem uvnitř cítil, mě téměř naplňovala radostí. Konečně, *konečně* přijde řada i na mě. Kapesníkem jsem otřel z černého mramoru prach a písek. Když byl kámen čistý a pěkně se leskl, položil jsem na něj červenou krabičku s jeho, Davidovou hvězdou. A potom jsem udělal stejný pohyb jako ve snu: natáhl jsem ruku jeho směrem, zavřel jsem oči a začal jsem vzpomínat.

Až do svých osmi let jsem žil na severu země, ve vesnici Mapou. Nebyla to vesnice, jako jsou teď, s pěknými domy, se střechami oslnivých barev, s udusanými cestami nebo asfaltovými silničkami lemovanými stejně sestříhanými bambusovými keři a dřevěnými, pestře natřenými brankami vedoucími do přívěťových dvorků plných květin, zeleninových zahrádek, ovocných sadů a všudypřítomné hry stínů. Když o tom dnes přemýšlím, místo, kde jsme tehdy bydleli, a dokážu si ta léta vybavit úplně snadno, připomínalo spíš brloh.

Na plantáži v Mapou, na kraji ohromného pole zeleně se vlnící cukrové třtiny se tyčil „tábor“, nevzhledná řada barabizen a chýší, takzvaných domů, které tu naši předci postavili ze všeho, co jim zrovna padlo pod ruku. Větve, polena, kusy dříví, pařezy, třtinová stébla, větvičky, bambus, sláma, upěchovaná vyschlá kravská lejna, jejich představivost neznala hranic. Nevím, jak jsem život v táboře dokázal přežít, jak tam ten útlý a bojácný chlapec, kterým jsem býval, dokázal vydržet celých těch osm dlouhých let. Když tam některé z dětí onemocnělo, rodina mu hned začala chystat smrtelné lože a většinou to bylo potřeba, po nemoci přicházela smrt, systematicky, neúprosně.

Tábor stál na pozemku, na němž nic nerostlo, protože v zemi se skrývaly obrovské skalnaté výběžky, které někdy v noci jako by povyrostly a vyrazily z jemně načervenalé hlíny ven. Dost na to, aby dokázaly rozseknout nohu těm, kdo vstávali před rozbřeskem, nebo dětem, které bezstarostně pobíhaly kolem. Zraněný potom varoval ostatní a pro výstrahu označil místo

bambusem nebo větví s uvázaným kouskem látky. Takhle si vybavuji náš tábor, posetý výstražnými kolíky, jimž jsme přivykli, kličkovali jsme mezi nimi a přizpůsobovali jim náš život i naše cesty.

Za slunečných dní, to znamená po devět měsíců v roce, ze země stoupal červený štiplavý prach, kterým jsme se všichni neustále dusili. A ještě horší bylo, když se zvedl vítr, protože to se hučivý prašný vír odrážel nazpátek od protějšího pohorí jako hozený míč, točil se kolem našich ubohých příbytků a budil zdání, že jeho jediným cílem je nás tam zasypat, jednou provždy.

Prosit o déšť jsme ale nemohli. Ani v chvílích vzteku, kdy nám prach pronikal všemi póry, kdy se nám usazoval ve vrstvách kolem úst a očí, kdy nám zalézal v tenkých prouzcích pod nehty, dokonce ani tehdy, kdy jsme ráno vykašlávali nahnědlou žluč a naše ubohoučká jídla měla vždycky nakonec pachut' těch suchých, drsných sazí, jsme o déšť prosit nemohli. Protože déšť, který padá z nebe jako třpytivé kapky, drobounce a jemně, že to člověka skoro až lechtá, který přináší osvěžení a za nějž děkujeme nebesům, takový déšť, taková mana v Mapou neexistovala. V Mapou byl déšť hrozivý příznak. Pozorovali jsme, jak sbírá síly, jak se stahuje nad horou jako armáda vojáků sročených před útokem, jak naslouchá povelům k boji a zabíjení. Mraky narůstaly několik dní, dokud nebyly tak těžké a objemné, že je už nedokázal rozehnat ani vítr, který nám dole na zemi téměř podráždel nohy. Když nám dal prach na chvíli vydechnout, zvedali jsme oči k horám a povzdechy starších nás připravovaly na nejhorší.

Půda, která měla být po tolika slunečných dnech vyprahlá, půda zmítaná větrem a trhaná zevnitř žhavými kameny, nám žádnou ochranu neposkytovala. Jakmile na tábor dopadly první